

VB

ORDE VAN
VLAAMSE
BALIES

/OV

Advies

**Wetsvoorstel tot het verlenen van kosteloze
rechtsbijstand aan slachtoffers van
mensenhandel of bepaalde zwaardere
vormen van mensensmokkel (nr. 2568)**

28 juni 2022

VB

De OVB is van oordeel dat het wetsvoorstel *an sich* grotendeels overbodig is volgens de huidige stand van de wetgeving inzake de kosteloze juridische bijstand voor alle minderjarigen en voor meerderjarige onvermogenen die aan de inkomensgrenzen voldoen. Een verdere lezing van het wetsvoorstel noopt bovendien tot de vaststelling dat de bijkomende voorwaarden opgenomen in het wetsvoorstel het recht op pro Deo bijstand voor slachtoffers van deze misdrijven net zou bemoeilijken. Daarenboven zou dat recht beperkt zijn tot burgerlijke partijstelling in strafprocedures, wat onvermijdelijk een aantal vragen oproept zoals quid met andere procedurestappen, quid met BP-stelling bij de onderzoeksrechter, etc.

1 Context

De Orde van Vlaamse Balies (hierna: OVB) dankt de Kamercommissie Justitie voor de vraag om advies omtrent het wetsvoorstel tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek wat het toekennen van kosteloze rechtsbijstand aan slachtoffers van mensenhandel of bepaalde zwaardere vormen van mensensmokkel betreft (*Parl. st. Kamer nr. 2568/001*).

Op basis van een rondvraag binnen de commissies jeugdrecht, strafrecht, rechtshulp en vreemdelingenrecht van de OVB formuleren we graag hiernavolgende opmerkingen en suggesties met betrekking tot de ratio van het wetsvoorstel enerzijds (2.1) en de uitwerking ervan anderzijds (2.2).

2 Bedenkingen en suggesties

2.1 Ratio

A. Wetswijziging met erg beperkt nut

Het spreekt voor zich dat iedere burger daadwerkelijke toegang tot het recht en de rechter moet hebben. De OVB acht het derhalve lovenswaardig dat de wetgever gratis juridische bijstand wil bieden aan een kwetsbare groep als slachtoffers van mensenhandel en mensensmokkel, maar acht het juridische en praktische nut van voorliggend wetsvoorstel erg beperkt.

Minderjarige slachtoffers genieten *de lege lata* reeds kosteloze rechtsbijstand overeenkomstig art. 508/13/1, §4 Ger.W. Die bepaling stipuleert immers het volgende: “Voor de minderjarige geldt volledige kosteloosheid, op voorlegging van zijn identiteitskaart of van enig ander document waaruit zijn staat blijkt.”¹

Ook **meerderjarige slachtoffers** die terechtkomen in mensenhandel en gedwongen prostitutie hebben quasi altijd onvoldoende inkomsten, zodat zij eveneens in aanmerking komen voor kosteloze tweedelijnsbijstand (pro Deo). Dat meerderjarige slachtoffers die bv. een job hebben gevonden hun recht op kosteloze rechtsbijstand verliezen (MvT p.5-6) doordat hun loon net boven de inkomensgrenzen ligt, rechtvaardigt o.i. niet dat een extra uitzonderingscategorie wordt ingevoerd zoals voorgesteld.

¹ Ingevoerd bij de wet van 31 juli 2020 tot wijziging van het gerechtelijk wetboek teneinde de toegang tot de juridische tweedelijnsbijstand en de rechtsbijstand te verbeteren, door de ter zake geldende inkomensmaxima te verhogen, *BS* 6 augustus 2020 (ingevolge amendement nr. 5, zie *parl. st. Kamer* 55K175/004, p6 en *parl. st. Kamer*, 55K175/006, p26 – zonder verdere verantwoording).

Volgens die redenering kunnen tal van andere voorbeelden en misdrijven ook een uitzonderingscategorie rechtvaardigen. Hoewel dit een politieke opportuniteitskeuze is, schuilt hierin een gevaar voor het gelijkheidsbeginsel. De uitzondering wordt als het ware de regel wat geenszins de bedoeling kan zijn en **de hele regeling onderuit haalt**.

Indien de wetgever desalniettemin wenst om dit probleem aan te pakken, zijn andere minder ingrijpende maatregelen mogelijk:

- Een verdere verhoging van de inkomensgrenzen voor kosteloze rechtsbijstand², al is de budgettaire haalbaarheid hiervan erg twijfelachtig en zijn deze grenzen recent reeds aangepast.
- Een gelijkenschakeling van de beoordeling van de leeftijd van slachtoffer en dader als voorwaarde voor kosteloze rechtsbijstand op grond van art. 508/13/1, §4 Ger.W. Thans wordt een verschillend ijkpunt gebruikt voor beide partijen: bij vermeende daders wordt voor kosteloze rechtsbijstand gekeken naar de leeftijd op het moment van de feiten. Een minderjarige verdachte die tijdens de procedure meerderjarig wordt, heeft met andere woorden nog recht op een pro Deo advocaat. Voor slachtoffers wordt evenwel gekeken naar de leeftijd op het moment van de aanvraag.

De OVB ziet derhalve niet de meerwaarde in van het voorliggende wetsvoorstel.

B. Gebrekkige verantwoording

In de memorie van toelichting wordt ter verantwoording van de uitzonderingscategorie in paragraaf 5 onder meer verwezen naar *“de uitbouter die probeert om de advocaat van het slachtoffer aan te stellen om zo zijn eigen belangen veilig te stellen.”* De OVB heeft vooreerst geen kennis van dergelijke praktijken, en wenst verder te benadrukken dat een dergelijke handelswijze dient te worden gemeld bij de stafhouder, daar ze in strijd is met de Codex deontologie van advocaten.³

Ze kan dan ook geenszins de invoering van een uitzonderingscategorie voor de kosteloze rechtsbijstand verantwoorden.

2.2 Inhoudelijk

A. Minder bescherming door extra voorwaarden

Ingevolge de voorgestelde paragraaf 5 van art. 508/13/1 Ger.W. moet aan bijkomende voorwaarden worden voldaan om als slachtoffer aan kosteloze rechtsbijstand te voldoen. Zo wordt geëist dat een (1) verklaring van een erkend gespecialiseerd opvangcentrum wordt afgeleverd en (2) de bijzondere beschermingsprocedure of de begeleiding door een erkend gespecialiseerd opvangcentrum niet wordt beëindigd.

Door dit voorstel dreigt zodoende de automatische, onvoorwaardelijke en kosteloze juridische tweedelijnsbijstand voor alle minderjarige slachtoffers en de bijstand aan meerderjarige slachtoffers die voldoen aan de inkomstenvoorwaarden ondermijnd te worden als de slachtoffers niet of niet meer voldoen aan de voornoemde bijkomende voorwaarden. Het wetsvoorstel bereikt met andere woorden het tegenovergestelde van wat wordt beoogd.

² De inkomensgrenzen werden/worden al verhoogd voor 2021, 2022 en 2023: wet van 31 juli 2020 tot wijziging van het Gerechtelijk Wetboek teneinde de toegang tot de juridische tweedelijnsbijstand en de rechtsbijstand te verbeteren, door de ter zake geldende inkomensmaxima te verhogen, BS 6 augustus 2020.

³ Artikel 2 Codex deontologie Advocaten: *De verplichtingen die op de advocaat rusten, vereisen de absolute onafhankelijkheid van de advocaat, vrij van alle druk, in het bijzonder van de druk van eigen belangen of van beïnvloeding van buitenaf. De advocaat moet elke aantasting van zijn onafhankelijkheid vermijden en mag de beroepsethiek niet veronachtzamen om de cliënt, de rechter of derden welgevallig te zijn.*

B. *Quid* met advies, informatie, etc.?

Anders dan voor de slachtoffers die nu automatisch recht hebben op gratis rechtsbijstand, is er voor de bedoelde slachtoffers omschreven in het wetsvoorstel niet voorzien in juridische tweedelijnsbijstand door een pro Deo advocaat voor advies, informatie, opmaak en begeleiding bij klacht via de politie, procedures van herstelbemiddeling, Hergo in jeugdzaken en bemiddeling in strafzaken.

C. Burgerlijke partijstelling in strafprocedure?

Opvallend is ook dat in de voorgestelde paragraaf 5 uitsluitend wordt gesproken van kosteloze rechtsbijstand bij *klacht met burgerlijke partijstelling in een strafprocedure*, en dus niet voor andere procedurestappen.

Er wordt niet verduidelijkt of wordt gedacht aan zowel een klacht met burgerlijke partijstelling bij de onderzoeksrechter als aan een klacht met burgerlijke partijstelling bij het strafgerecht zelf, indien geen klacht bij de onderzoeksrechter plaatsvond.

Er is daarnaast geen pro Deo regeling voorzien voor de slachtoffers die zich verder ter zitting van de strafrechtbank zullen moeten melden voor formulering van hun vordering als burgerlijke partij.

Tot slot wordt vergeten dat een klacht met burgerlijke partijstelling bij de onderzoeksrechter tegen minderjarige daders, door minderjarige of meerderjarige slachtoffers, wettelijk niet mogelijk is. Daar kan men zich enkel bij de jeugdrechter stellen ter zitting.

D. Financiën?

Meer algemeen rijst de vraag of de indieners van het wetsvoorstel hebben stilgestaan bij de financiële impact van het voorstel. De OVB wenst hier te benadrukken dat het budget voor de kosteloze tweedelijnsbijstand en de beloning voor de pro Deo advocaat nu al erg laag is. Er zouden dus zonder meer extra middelen vrijgemaakt moeten worden. Indien bijkomende prestaties ten gevolge van specifieke uitzonderingen voor bepaalde categorieën van rechtzoekenden moeten worden betaald van hetzelfde budget, zal de waarde van het punt dalen.

De OVB blijft zoals steeds verder bereikbaar voor overleg en toelichting.